

ОПОВІДАНЄ
З ВІЙСКОВОГО ЖИТЯ
і інші.

1917
В друкарні „Свободи“, 83 Grand St.,
Jersey City, N. J.

**Оповіданє
з вїйскового житя
і инші.**

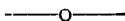
diasporiana.org.ua

1917.

© друкарні „Свободи“, 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

Антін Кічак.

ОПОВІДАНЄ З ВІЙСКОВОГО ЖИТЯ.

1. Нарокованє рекрутів і їх відїзд до місць призначеня.

Було се вчасним ранком в осени 1896-го року.

На небосклонї зависла густа мрака, а дощ лив без перестанку. І не дивниця — се був місяць „рокованя” рекрутів, або — як парід говорив — місяць плачу материй, яким забирано їх синів-соколів до війська. То не дощ — говорили люди — а сльози материй, що оплакують своїх синів.

На дворі свитало, коли в брудну, повну калюж та болота жидівську дільницю міста Коломиї вкотив ся поволі в напрямі зі Заболотова сільський віз, запряжений парою коний. Поганяв старший вже, вусатий чоловік, Чокенюк, вислужений улан. На возі сиділо шість парубків-рекрутів, а між ними вїйт.

Мешканці міста в сїм часі снали ще. Довкола царувала тишина, переривана хиба лише тараханєм воза та хлюпотом дощу. Денеде вирвав ся якийсь нехлюйний заспаний жидиско, та скорчивши ся в двоє, прямував з книжкою та з „талесом” і „твілом” під пахою до божниці, щоб подякувати Єгови за добрий „гешефт” з попередного дня і просити о поміч на другий. З кута вилїз десь заспаний „сторож безпеченства” — міський

поліцай, а переконавши ся, що містови не грозить ніяка небезпека, ховав ся далі в підсіне як елимак в свою хатку, щоб не мочити даром міського скарбу — чотири-рожною шапки і так вже немилосердно заржавілої шаблі, яку Поляки увіковічили піснюю: „Седем лят войовав шаблі не виймовал”...

Погонич показав свою улюблену люльку, яка мабуть ще за рогачкою загасла і потягав уже з навички конята батоном. Парубки на возі жартували, а опісля з сих жартів голосно сьміли ся. Були підохочені, бо по дорозі ветунали до придорожних коршем на покріпленс, а звідтам забирали ще на „всякий випадок” по фляшці окоритки на дорогу. Кріпичи ся в сей спосіб, коли віхали до міста, були вже порядно „кріпкі”. Один з них, богацький синок, користаючи з сего, що він вже „цїсарська дитина”, підгойкував собі здорезно.

Один лише між ними був мовчаливий та смутний. Окутавши ся в старий, подертий сїрак, сидів в куті воза та глядів задумчиво перед себе. Його бідне серце неначе прочувало передсмак життя, яке прийдець ся йому вести довгих три роки серед побоїв, кривди і наруг. Та вкінці не мав він і причини бути веселим, бо в дотеперішнім життю не зазнав він ще ніколи щастя, гаразду. Був се Іван Кречун з Руського Банилова коло Вижилиці.

На вежі міського ратуна годинник вибив п'яту годину, а сторож на вежі, що має дати знати про огонь в місті, відсвістав на всіх чотирох кутах приписаний сигнал. Віз став перед „ергенцунг бецирком” ч. 24. Веї вилізли, а давши коням оброку, зайшли до сусідного шинку на пе-

рекуску. Богацький син платив нині та глузував з бідного Кречуна:

— То з тебе такий жовнір? — говорив з насмішкою. — Ти правдива баба... Не жури ся, ще може станеш „камфотром” (офіцерський слуга, *Officiersdiener*), або й кухарем. Мой, лиш ний, їж і весели ся!... При сих словах злянав його за шню і потряс здоровезно.

— Не сьмій ся, брате, з бідного — промовив Кречун. — Я тобі не пара. Тобі не буде і при війську зле, бо гроші все зроблять. Я служби не бою ся, але мені жаль бідної старої мами. Се лише одно серце на цілїм сьвіті, що мене любить. Більше я нікого не маю. Ось і нині, коли я вибрав ся, занедужала з гризоти так, що не могла навіть вирядити мене в дорогу. І її материнське серце не віщує мені нічого доброго, бо знає, що я бідний. Мені з жалю мало серце не зукне, а тобі жартувати ся хоче.

— Якось воно буде, Іване — закричали хлопці і почали говорити дальше про дівчата, що їх полищали дома.

Та і се не займало Кречуна, бо він крім матери нікого не лишив, про кого мав би говорити або думати. Бідного жадна не хоче, хоч би був о ціле небо чеснійший від богача.

Поволи почала улица і обширне подвірє війскових канцелярій заповнювати ся надтягаючими зі всіх сторін рекрутами. З ними прибувала і їх рідня: матери, батьки, сестри, знакомі і т. п. Тишина перемінилася в правдивий ярмарок. Крик, сьніви, жарты, плач, накликування мішали ся з

собою і творили переразливий, нескільний майже гамір. Втіхло доперва тоді трохи, коли появилася асентерункова комісія, яка мала ще раз переглянути забраних з весною рекрутів.

Такі оглядини тривали майже до вечера. По скінченні перегляді все уставляло ся в особні гуртки, над якими мали нагляд підофіцери. Ще сеї ночі все мало відїхати особними поїздами до місць призначеня. Одні їхали на Буковину, другі до Львова, Відня, Кракова, Перемишля, на Чехи і Бог знає куди. Транспорт відходив один за другим, товпа все зменьшала ся, лишали ся лише з жалем та з рознукою в серці матери та рідня, а й ті, заводячи голосно, вертали по якімсь часі домів.

Пастала знов тишина, а і доц якось перестав падати.

2. Рекрут Іван Кречун.

Іван Кречун був сином бідної вдовиці Анастазії. Батька його, коли Іван ще був малим хлопцем, вбило в лісі дерево повнячи службу побережника. Пан вигнав вдовицю з дитиною з лісничівки і від сеї пори мусїла бідна сама заробляти на удержане себе і дитини. Горювала тяжко. Не одна слеза сплила по її лиці серед злиднів. Були хвилі, що лягала голодна спати аби тільки дитині дати кусник хліба. Помимо таких страшних обставин любов її до малого Івася кріпшала. Вона бачила в нїм свою одиноку підпору на старечі літа, тому посьвятила всі свої змаганя, щоб не дати дитині згинути. Не знала сердега, як колись лукавий

світ буде з її дитиною, так тяжко і серед таких обставин вихованою обходити ся.

Як би в нагороду за всі труди та за материнське серце полюбив і малий Івась рівною любовю свою найбільшу добродійку-неньку.

Коли Івась трохи підріс пішов між людей в найми, щоб хоть трохи помочи упадаючій вже на силах матери.

На службі справував ся Іван добре та раз якось нещасте хотіло, що худоба наробила газді в поли шкоду. Його власна худоба на його власнім поли.

Газді жаль було худоби, тож піметив ся на біднім слугі. Збив його до втрати пригтомности і так скатованого викинув на обійсте. Він був присяжним, то за ним і право. Бідна мати взяла ледви дихаючого сина на свої обезсилені плечі та доглядала, доки не вичухав ся з побоїв. Який тяжкий біль опанував серце нещасної матери на вид такої кривди, занодіяної її дитині. Та щож було робити, до кого йти на скаргу?

Іван від того часу стратив троха память.

3. „Обрихтунок”.

Іван Кречун, а між иншими і я був назначений до 11-ої компанії 24-го полку піхоти, що стояв тоді залогою у Львові і в Коломиї. Був се чисто руський полк, до якого входило трохи Поляків і Жидів. Як руський полк, діставав він найгірших, себто знаних з жорстокости офіцирів. Сі знов виховували собі таких самих підофіцирів,

яких головною ціллю було не військовоє вишколене, але знущане. Чим котрий вмів гірше знущати ся, вирavnійше бити в нику, тим був лінше виджений своїми зверхниками і заслугував у них на скорий аванз. Рекрутів били такі кати по лиці в рукавичках, бо — як говорили з пасьмінкою — цісар заборонив бити голою рукою.

Нові касарні у Львові, які заняв 3-тий і 4-тий батальон сего полку перемінчили ся вміть з на-рокованем рекрутів в місце тортур. Зникли всякі людські почуваня, а заванувала несправедливість, кривда, поневолене.

І нікому поскаржити ся, перед ніким пожалувати ся, бо кати тримали ся солідарно і один дру-гого боронив. Дивна річ, нани люди до солідарности і організації в життю громадянським не дуже похопні, а тут, коли ходить о переслідуване свого брата, о знущане ся над ним, лучать ся разом, щоб не допустити його до хоть якої-такої оборони перед насильством. Та і війскові постанови приходять таким носіпакам в поміч. Вони приписують, що всякі скарги мусять бути вношені в дорозі службовій то с від „лана фрайтра” аж до того, перед якого ся скарга має бути предложена і який має о ній рішати. Наколи хотьби один з них не дозволив, инши пропало і нема на се апеліяції. Тому то і не лучасть ся, щоб такі скарги виходили коли на денне сьвітло; вони все пропадають за „фіранками” „лана фрайтра”, капрала, фірера а в найліпнім разі фельдвєбля. На такого відважного, що носьмів лише внести скаргу, мають ошієля „око” і шукають найменьшої нагд-

ди, щоб йому „віддячити ся”. Правда, є при війську в році один день на весні, весняний перегляд (Fruehjahren-Inspizierung), в яким то дні кожний покривджений може без попередньої службової дороги внести перед генерала свою скаргу, предложити свої бажання. Але й із сего дня не много користи, бо таких невдоволених висилають заздалегідь на якусь подальшу варту, а навіть визнають його на сей день слабим (мародом). Сею самою дорогою усувають і снх, яким ще не весіли з побоїв погойти ся снці, в обаві, щоб не захотів показати їх генералови.

Про всі звірства, яких над безрадними рекрутами допускають ся саржі і то свій над своїм, можна би писати цілі томи, та я наведу в дальшій оповіданю лише деякі з них, але і з них вже зможе собі кожний уявити „гаразд”, серед яких приходить ся жити „цїсарьким дітм”.

Зачав ся сей нещасний „обрихтунок” (вишколене) рекрутів, що тривас звичайно 8 тижнів. Кожний зі саржів дістає по кільканащять рекрутів, яких від рана до вечера учить вдаряти як найсильнійше ногою до землі, а рукою до кріса, обертати ся в ріжні боки, падати скоро на землю і віддавати „гопор” (са.потовати). Але і в ночи не дають спокою, а кажуть вчити ся ніколи, яка головню полягас на тім, щоб кожний знав імена своїх генералів, по більній часті з довгими та тяжкими німецькими назвискани, яких наші люди не в силі вимовити. За найменьшу ощибку вимірує ся кару на місци. Такі „шкільць” вирави тягнуть ся далеко поза північ, помимо, що рано

перед п'ятою треба вже бути готовим до розбивання ногами землі. — Я був приділений до відділу фрайтра Ілюка з Тростянця, а бідний Кречун попав ся в руки фрайтра Шокалюка.

Так як все на сьвітї, так і сей „обрихтунок” скінчив ся, хоть дни ставали реками.

4. Військова присяга.

По 8-ох тижнях такої муки все приладжує ся до присяги. В касарнях настанє великий рух. Чистять, шурують, аж піт на чоло виступає, бо саржі з патиками в руці наглядають роботи. До касарні завитає може оберет (полковник), тож все мусить бути цісля „пришїсу”, бо инакше лиха година. З маґазину виносять нові мундури, черевики, чака і т. п.

Рано уставляє ся на подвірю касарні „цуґ” за цуґом, компанія за компанїєю, батальон за батальоном і так з полковним прапором і з музикою на передї удають ся на місце, де мають зложити присягу вірности цісареві, послуху саржам і що будуть боронити краю на суші і на воді. Перед тим відбуває ся полеве богослуженє, а онїсля військовий кашелян перепроваджує в супроводі найстаршого ранґою офіцера присягу, яку військо піднісши в гору пальці правої руки і з відкритою головою повторяє. Музыка заграє австрійський гимн, відбуде ся „дифілірка” і по цілій параді. Тепер знов робота коло нових мундурів, які треба віддавати до маґазину, а на яких не сьміє бути найменьшої поропинки. Зачинають ся знов прокло-

ни і штурканці. Саржі знов увихають ся з патиками як згінники безрог на торговици.

— Мой! Такі а такі сини, матери вашій! — горлає „пан фрайтер” Шокалюк. — Ви вже не рекрути, а старі жовніри. Вже будете один з другим йти на варту шильнувати цісарського добра. Дотепер вам дарувало ся, але відтепер памятай, що як котрий зробить яку „субординацію” то гарнізон або і куляка його чекає як неа.

Якби на потвердження своїх слів потягнув по хребті тростинкою найблизше стоячого що доперва присяглого Веклича, який отворивши рот, слухав з великим напруженєм „мудрих” виводів „папа” фрайтра.

В присязі є один уступ, який все, а і нині, видає ся мені невмісним і буває причиною зломаня присязи, чого наш нарід так вистерігає ся в цивільнім житю. Сей уступ каже, що жовнір не сьміє не лише говорити зле о своїх саржах в очи і поза очи, але навіть не сьміє нічого злого подумати про них. Се прямо сьмішне. Серед такого знущаня ся саржів над „простими” та переслідуваня, не один в душі і заклене, бо се все, що він може зробити. І вже зломане присязи.

Тож треба би змінити або уступ присязи або поступоване нелюдських саржів.

5. Саржа (старшина).

Ось тут подаю виказ саржі (війскової старшини), о скільки собі з перед 20 літ могу пригадати:

1) Фердинанд Фідлер, командуючий генерал

(командант корпусу то є 8 полків піхоти). Він був описля шефом міністерства війни у Відни, де здає ся і помер. Належав до найдібнїйших генералів. Для військовости прислужив ся сим, що зважав дуже на цїльне стріляне війська і призначав за се грошеві нагороди. Дальше перемінив облогом стоячі при касарнях та військових забудованях неужитки на яринні огороди, що вплинуло значно на поліпшене харчу для вояків. — Його місце заступив **Ганс Граф фон Шуленбург**.

2) Генерал-майор **Ріттер Пленцнер фон Шарнек**, командант бригади (двох полків піхоти) старший вже віком генерал.

3) Генерал-майор **Конрад фон Гецендорф**, бригадир і „плиц командант” міста Львова. (Се сей самий, що тенер відзначив ся на поли боротьби при австрійськїм генеральнім штабі).

4) **Йоган фон Стурм**, полковник. Він був одним з найострійших полковників у львівськїм гарнізонї.

5) **Герман фон Коллярд**, оберляйтнант, який заняв місце полковника Стурма, коли сей ставши іменованій генералом, зїстав перенесений. (Коллярд був послїдним намїсником Галичини по освободженю Львова від Москалів. На сїм становиску він і помер).

6) **Дмитровіч**, майор (командант чотирох компаній). Він був сивий як голуб і тому люди прозвали його Николаєм.

7) **Йоган Боцяно**, капітан 11-тої компанії.

8) **Рохліц**, оберляйтнант 11-тої компанії.

9) **Фірбас**, оберляйтнант 11-тої компанії.

10) **Найсер**, ляйтнант 11-тої компанії.

11) **Якубічка**, кадет.

Се були би офіцери, а тепер подам ще під-офіцерів, бо вони відграють при війську важну роллю і є для жовнірів странныйші ніж офіцери. Ось вони: Фельдвєбель службовий: Йосиф Патковський (Поляк); рахунковий: С. Ерліх (Жид); фірери: Боечка, Семенок і Щепанський (головік дуже лагідної вдачі, через що власне мусів опустити війскову службу, якій мав намір посвятити ся); капралі: Шимчак, Глодовий і Солован; фрайтри: Приймак, Люк, Шокалюк і четвертий, якого ім'я я вже забув.

6. Капраль Шокалюк та його звірські вчинки.

По вишколенню рекрутів, зглядно по присязі, настунас все іменоване саржів. Між иншим і „пан фрайтер” Шокалюк зістав капралем. Зафасував рукавички „портоне”, „чакоборт”, пришив собі по обох боках ковніра по дві звїздки і став зовсім инакше газдувати в четвертім цугу, в яким був Кречун і я.

В неділю пополудни скликав він раз цілий свій цуг грізним „антретен!” . Лиш я один удостоїв ся ласки, що мені не казав ставати. Взагалі чув він передомною якийсь страх, а може була яка инша причина, що він на мене зважав. Йому впало в „око” моє письмо і я описля мусів писати листи до його коханки. Та не лише він, але і другі саржі відносили ся до мене з сею самою справою. Я в своїм цугу отворив формальну канцелярію.

Треба було писати листи на різні способи, але кождий кінчив ся майже одним і сим самим зворотом, а се просьбою о присланє готівки або хоть яких віктуалів як шницлів, ковбаси, солонини і т. п.

— Слухайте мой, ви „оферми"! — промовив до них голосно. — Ви знаєте, хто я тепер є? Мене на дорозі можна пізнати по „штернах", чакорт", рукавичках і портоце і як де мене здиблете, то зараз треба бити в дах, бо тим віддаєте гонор самому цісареві, що мене зробив капралем. Альзо я тепер унтер-офецпром!... Розумієте ви, що то значить? Тож „габт ахт" тепер.

Всі випростували ся, а він продовжав далше свої мудронці:

— В цюгу має мені бути порядок як блиск, бо вас так буду „кунірувати", що поздыхаєте як пси, або позамикаю всіх, що аж почорнієте. Мій цуг має бути найчистійший на цілий сьвіт!... Розумієте? — А тепер, коли мене „бефердерували" то і я маю право „бефердерувати". Слухайте, мой! Кречун має через цілий рік чистити „аборт", а інфантерист Василь Свищук стає від нині моім нуцером і має зараз „лявшріт" перенести ся коло мого ліжка, щоб я мав його все під рукою. Тепер я йду трохи до дівчини, а ви уважайте на порядок, бо смерть ваша або моя.

— А правда, чи ти Кречун вмієш вже школу, щось вчера товк до півночи?

Кречун вдивив ся прямо в очи капраля, не відповідаючи однак.

— Як називає ся наш пан бригадир?

— „Зайне оселедець Літер Пляцок фон"...

— Маєш плизок, офермо — ревкнув пан капраль, вдаривши Кречуна з цілої сили в лице аж доскіт пішов, а коли сей подав ся в один бік, він для зрівноваження почастивав його з рівною силою в друге лице. Тріснув дверми і вийшов.

Кречун оглух майже від удареня і не міг прийти до себе довгий час, а коли прочунав, сів в кутяку і важко задумав ся. Я добачив в його оці слези і се зробило на мене дуже прикре вражіне, жаль стало, що не маю сиromогти йому помочи.

Таку то перину неділю мав Кречун по приєзді, коли зложив вірність цісареві і послушнєство своїм наставникам.

Та на сїм не скінчило ся. Пізно в ночи вернув Шокалюк з гостини від своєї коханки вже під доброю охотою та під пахою принїє кусник якогось печеного мяса, що то пани не доїли, а любовниця його потягнувши зі стола, вручила пану капралеві.

Кречун заснув твердим сном, коли отворили ся двері цугу і ввійшов пан капраль. Ліжка Кречуна було зараз при дверях.

Пан капраль розложив ся при своїм столику та зачав смачно торгати мясо зубами. Кістку викинув через вікно. Підівши собі, зачав розбирати ся. Збудив свого пущера Свищука, щоб йому зложив мундур в порядку і вичистив черевики. Закурив собі і хотїв вже лягати, але запримітив, що черевики Кречуна не лежать в своїм приписанім місци а і „феци” (онучки) з них поскидані. Пан капраль, йдучи широко, зачіпив сам ногою об черевики Кречуна та розкинув їх.

Приступив ближше до сплячого Кречуна та зпанавши його сильно за ухо, крикнув:

— Вставай офермо! Алярм!

Заснаний Кречун схопився як опарений, бо не знав, о що ходить.

— Ти як став до пана капралья, сукний сину!... Стань габт-ахт!... Де твої черевикн і феци? То ти жовнір? При сих словах вдарив Кречуна сильно в лице, що аж бідний заточився на лікко.

В цюгу спали і жидики, у яких не одна річ не була на своїм місци, та їх руський капраль не зачінав, бо вони йому все децко тикнули.

Кречунови пустила ся з носа кров, та він мовчки повтирав, не сьміючи нічого казати.

Мало було ще поспіаці мук бідного жовніра і він зашитав Кречуна знов, чи знає вже, як називають ся генерали.

Застращений і на пів оголошшений Кречун хоть би був що знав, то не міг би тепер відповісти. Тому мовчав.

— Чекай, ти свинська мордо, я тебе навчу школи — гукнув капраль. — За сю кару маєш скакати годину "гок" з куферком в руках.

Вже заснув, коли нещасний і обезсиленний Кречун внав з куферком на допівку, а побачивши, що нан капраль снить, пішов і собі спати. Снила ся йому його бідна стара мати, як то вона десь тужить за ним, видячи його муки і се справляло йому ще більший біль.

Рано збудила його трубка зі сну на се, щоб зносити дальші муки.

Від сего часу зачали ся для бідного Кречуна

правдиві злидні. Він шукав в своїй голові ріжних способів, як би то прищодобати ся пану капралеви, щоб не утрудняв йому служби для вітчизни, але не міг нічого винайти, бо був бідний. З отримуваних денно 6 центів міг заледви закупити потрібні для себе річи, котрі мусів мати, хочачи уникнути побоїв.

На мучене нещасних людей мав звірський Шокалок тільки способів і винаходів дійсно чортівських, що їх не списав би і на воловій шкірі і чоловік читаючи се, не дав би певно віри. Та се все дійсність, на яку я дивив ся щоденно, без способу лихови зарадити.

Найчастійше уживав він слідуючих способів, під покринкою службової конечности: Казав бігати одному або кільком нараз до безконечности в повнім військовім уборі, що при війську називають „ляйфшпріт” (скорі кроки). Дальше до найбільше улюблених належало також „нідер! — ауф!” (лягане на землю і вставане). Через таке один іменем Пьотровський, який опісля зістав фірером, дістав дихавицю. Коли пана капраля при сїм хто приловив, то він на свою оборону говорив, що люди не знають сего як слід і він власне їх вчить, до чого після військових законів мав він повне право.

Крім сих „легалних” способів мав він ще і нелегалні, але се все діяло ся в касарни, за що годі йому було що зробити. До сих належало „стріляне зза жита”, яке полягало на сїм, що засуджений ним на таку кару жовнір мусів з крісом і з пайженим багнетом так довго міряти, як до стрілу,

присідаючи і встаючи, доки його сили зовсім не опустили. Дальше „роковане” перед пана капрала через кілька або і кільканадцять днів в „маршадостіруш”, де треба було вбирати ся як на поле, а ошієли знов складати все до порядку. Що пайменьшого пайшов, призначував нові дни, не рахуючи попередних. „Шуканє дїдька” полягало на сїм, що такий шуканий мав лїзти понїд веї ліжка (числом 21), а кожний товариш, до якого ліжка належало, мав його потягнути по задї, чим попало. Сего надуживали жиди і воно було для них правдивою радостю. Пераз вбрав він Кречуна за міського львівського поліцай, вбрав на него цєратову накривку „чака”, вдягав мантлю, на шню віншав на пшурку накривку з „шайки” (начинє з якого жовїїри їдять) і так босого носилав по пинних цугах жебратн. Такий поліцай, замість млостинї, діставав звичайно доброго прочуханця.

Раз прийшло, приміром, йому до голови оглядати погн. Казав всїм роззути ся. Щось не подобали ся йому ноги Кречуна, тож казав йому мити ноги мліом і єю воду пити.

До найбільших же кар належало не дати жовпїрови по вправах обїду, коли він — як то кажуть — зїв би коня з копитами, а казати йому дивити ся, як другї їдять. Се часто діяло ся з Кречуном.

Крім Кречуна тершів рівнож, хоть може в меньшій мірі, його краян Веклич. Але і другим не було лишне. Звїрська рука посїнаки досягла кожного майже, з винятком жидів, яких він, як мудрійших, бояв ся.

Пан капраль Шокалюк з покликання був папським фірманом і все, що найліпше знав, то грати по стайнях, в яких спав, в карти. Більше просвіти він не мав.

7. Помічники Шокалюка.

Найбільше людяним з поміж всіх саржів був фірер Щепанський, але він довго при війську не закрів. На п'ятім році подякував за цесарський хліб та зупу і вийшов на вільний світ. За ним жовніри дуже жалували.

Решта саржів, крім рахункового фельдвеля Ерліха, який не мав з жовнірами много до діла, були в меншій або більшій мірі подібні Шокалюкови. Не зміли вони пошанувати людського достоїнства, а знущали ся над бідними жовнірами, що змушені були сповнювати поневолі вложеній на них обовязок зглядом вітчизни.

Найбільшими однак помічниками пана капрала Шокалюка були: Перший фельдвель Патковський. Коли його польська душа розгуляла ся, що найчастійше лучало ся на „нах-егзецирці“, то казав компанії уганяти та лягати, аж язики поввисали, а він стояв усміхнений та горлав пискливим голосом „лявфшпріт!“, „нідер!“, „ауф!“ і так без кінця. Не один відчув се на своїм здоровлю. Другий, фірер Боечко, деє з околиць Жабя. І він своїми звірськими вчинками дорівнював першим. В своїм (першій) цугу газдував, як Миколушка в Росії. Крім жидів і деяких богатших не було між його людьми і одного, щоб не

носив сипців від побоїв. Спеціальністю його однак було скликувати жовнірів з інших цугів до свого, а замкнувши двері, крикнути „абтретен!“ (розійти ся) і бити кожного тростинкою де попало. Се саме хотів він зробити раз зі мною за се, що я виключив його зі своїх безплатних клієнтів і не хотів писати листів до його численних коханок і то підозрілої моральности. Та коли я загрозив йому, що піду хоть би і без шапки до „корпус-команданта“, він залишив на будуче сю практику. Він був найлютішим фірером в цілім полку, тож не дивниця, що коли раз був на урльоні, люди з великої „вдячности“ вбили його.

Третім же великим помічником і камратом Шокалюка був доперва що іменованій „пан“ фрайтер Полянський з Кутів, по фаху швець. Сей поєшак так немилосерно бив людей, що годі і описати. Його іменував пан капраль „камерд-нафте-командантом“. І знав, що робить, бо хіба ліпшого і гіднішого заступника не міг вибрати. Налаштував жовнірів; шукав за чимеш, наказував, коли пан капраль Шокалюк був в місті, ріжні візити, а коли що найменшого не доставало кому, о що при війську дуже легко, такого бив без милосердя. Раз так збив всім катованого Кречуна тростинкою за се, що він не мав приписаного числа вбитих в підшву черевика цвьячків-„зольників“, що йому попукало аж на ногах тіло, а кров протікала через штани. Коли капраль Шокалюк про се дізнав ся, щоб не допустити до якого шкандалу, дав Кречунові пачку тютюну за 4 центи і папірки за цента. Та свого поступованя зглядом

Кречуна таки не змінив. Коли прийшла субота, день генеральних порядків в касарнях, і час, коли то людей посилає ся на різні роботи, він для нещасного Кречуна призначував все найтяжшу і найдовше триваючу, а жидам приділював найлегшу, як чищення вікон або печі, по скінченю чого могли собі йти на „дшабає” до міста, підчас коли бідний Кречун приходив змучений до без-тями пізно вечером, не маючи навіть часу зїсти кўсника хліба.

8. Коломийна.

Винала раз військова парада, яких зрештою при війську повно. Вже передтим прийшло в розказі полковім, що слїдуючого дня мають зібратися всі три батальони стоячого залогою у Львові 24. полку піхоти. Місце зібраня касарняні подвіря, звідки при звуках військової музики вирушають о годині 6-ій рано на поле вирав, де відбудуть ся вправи, а опісля перегляд і „дифілірка” перед генералом. Мундур сьвяточний. В розказі було рівнож виразно зазначено, що компанії мають впрушити в як найбільнім „штанді” то є, що нікого не сьміє бракувати. В компанії мав ся лишити лише один кухар і служба „від дня”.

Фельдвებель відчитав розказ і в компанії заворушило ся знов як в муравельнику. Виношено і роздавано з маґазинів мундур та всякі інші військові причадали. Залунали знов крики, прокляти та злоріченя. Для саржів настали жнива; вони вганяли ся з ростинками та побоями захоочува-

ли до посіху. Жовніри терли та чистили ремей, як в яким великим римарським заведеню. Загалюканого Кречуна били тепер оба посіпаки: капраль Шокалюк і фрайтер Полянський. Настала для него гірка година і нім скінчив свою роботу, не один синець лишив ся на його збитім тілі. А він мовчав і тернів. Вже на касарнянім подвірю витрублено девяту, коли жовніри, опоравши ся з роботою, забірали ся до примусового відпочинку. Кречун розібравши ся, досягнув з полиці кусник хліба і зачав їсти. Доглянув се капраль і вдаренєм в зуби відобрав від него хліб, кинувши в злости під постіль.

— А ти проклята офермо — кричав розбішений посіпака — то ти не знаєш, що по девятій не можна їсти? За кару маєш рокувати що вечера через дві неділі перед мене в „марш-адюсті-рунг”. Розумієш, свиньо одна?...

— Мельдую послушно, пане капраль, що розумію.

На другий день раненько зачали збирати ся на подвірю жовніри та уставляти ся в ряди. Кречун, будучи малого росту, належав до четвертого „цугу”, який все йшов на кінци компанії. На самім заді компанії йшли як саржі капраль Глодови і капраль Шокалюк. Прибули офіцери, розлягла ся команда і військо вирушило в чвірках при звуках музики в дорогу.

Кречун, син гір, що не знав ся на танцях ані на музиці, бо його музикою була хіба соцілка та трембіта, не йшов так, як сего хотів капраль Шокалюк.

— Мой, офермо, не чуєш бубна? Ліва, права!... Ліва, права!... Стерво якесь! — кричав розюнений капраль бючи його за кожний раз з заду кольбою по ногах.

Так тривало цілу дорогу. Кречун мав якісь зелізні хіба ноги, що міг знести тільки ударів кольбою.

Добили ся вренті до місця, де мали відбути ся вирави і перегляд. По скінченю вправ прийшла черга на „дифілірку“. Генерал в товаристві офіцірів усталив ся на крилі, а попри них машинували випрямивши ся як струни довгі ряди війська. Музика грала скочної коломийки. Після розпорядженя кожда компанія мала переходити осібно.

Змучений Кречун, якому капраль Шокалюк пообіщав через дорогу ноги, неміг вже йти так різко як другі, а се вдало полковникови в очі. Вмить прикликав капітана і мусів його певно згачити, бо сей знов завізвав перед себе всі саржі і впливав на них всю свою злість. Розпорядив, що за кару компанія по прибутю до касарні має відбути надобовязкову еґзецирку („нах-еґзецирку“) під особистим доглядом фельдвєбля. Саржі вернули до своїх відділів і як винуватого вказали нещасливого Кречуна.

Коли повернули до касарні, почала ся тотя страшна надобовязкова еґзецирка. А се для саржів найліпша нагода німстити ся на жовнірах. Лиш Бог один знає, що тоді витернів бідний Кречун. Знущали ся над ним не лишє саржі, але і його товариші. Коли вже скажені саржі налюбували ся

людським терпінням і коли вже самі аж похрипли від крику розпустили жовнірів на обід. Та Кречун за кару не дістав нині обіду.

На сім однак не скінчило ся. На Кречуна зроблено заговор. В ночі, коли буде спати, мали накрити його „деками” (коцями), вилізти на него і збити впорядку. Битий не може навіть, хотьби і хотів, потягнути нікого до відвічальности, бо не знає, хто його бив. І така варварська кара існувала при війську.

Як загадали, так і зробили. В почи, коли Кречун заснув, кинули ся на него і почали „місити”, штуркаючи де попало. Збивши його немилосерно в сей спосіб, повтікали всі чимскорше до своїх ліжок, удаючи, що нічого буцім не знають. Верх в сій операції тримали жиди.

Над рачком Кречун понав в горячку і мусів перележати цілий день в ліжку, а що то була неділя і в обаві перед якою халепою, дозволено йому перележати. В понеділок однак зігнали його до дальших мук, які судило ся сему жовнірови-мученикови переносити.

І таку то страшну ніч мав Кречун по сій нещасній коломиїці.

9. Дезерція (самовільне опущене касарні) і перешкоджене самовбийство.

Жиючи серед таких певноосних обставин, бідний Кречун зачав роздумувати над сям, якби від сего всього ухилити ся і хоть на хвилю облекити своє нещасне житє. І на когоч він міг

числити, скоро свої в так нелюдський спосіб над ним знущали ся? Вониж повинні свому помочти і порадити, а не переслідувати. І за що? За се хитба лише, що йому казано служити вірно цісареви через три роки і він сю службу хотів після своєї спромоги виконувати як найліпше. Своїм простим розумом не міг сего ніяк зрозуміти.

Нераз серед великого пригноблення поскаржив ся він десь в кутику свому одинокому товаришеви і краянови Векличови, але сей здвигнув лише раменами та сказав: ..Брате, чи не видиш, що і я терплю... Ми оба бідні... Ліпше було уродити ся жидом як Русном”...

Став роздумувати над сям, чи не зробити би щось такого, за що опісля могли би його замкнути. Може там буде ліпше, може найду милосернійших людей, що будуть мати надімною хоть якнй-такій згляд — говорив сам до себе. — Не міг однак нічого видумати. Його сільське щире серце не знало сьвітових викрутів та облуди. Він, син гір, що виріс і виховав ся серед природи, не міг найти ніякого способу, якби свому лихови зарадити.

Серед таких роздумувань майнула йому в голові гадка, чи не вдало би ся в який спосіб втічи з касарні, от так хотьби на короткий час. Опісля зланають, замкнуть, то може жите якось змінить ся. Бо гірше як тешер, чейже не може бути.

Але як втічи, в котру сторону? Він при війску був як невільник і не знав ніякого виходу. Та і як міг знати, коли його ніколи за цілий час його служби не пускали до міста. Він знав лише подвіре касарні.

Однак думка про се не опускала його ні в день, ні в ночи. Куді ходив, а все гадка про втечу стояла йому перед очима.

Аж раз якось, зносячи на долину сьміть, за-примітив, що двері шивниці не були замкнені. Ся шивниця називала ся шумно „Гольц-Каммер”, себто місце, де мало переховувати ся дерево для компанії. Та рахунковий фельдвებель забирав дерево до свого дому, тому не було найменьшої потреби замикати порожню шивницю. Ось і нині на-ходило ся там лише одно поліно і то призначене для кухаря. Тут мушу зазначити, що касарень ніколи не опаловало ся, навіть серед найбільше тріскучих морозів, а ще до того і вікна мусіли бути отворені через ніч. Піч, що стояла по се-редній комнати, була лише, як то кажуть, про людське око і хиба тільки на се, щоб жовніри мали що чистити.

До сеї то шивниці задумав Кречун сего вече-ра сховати ся. Його будуть шукати, найдуть, ра-но до рапорту, а оцісля до арешту і в сей спосіб осягне се, чого хотів.

Як задумав так і зробив. Перед вечером ви-далив ся під якимсь позором з „цимбри” і не спостережений ніким попрямував просто до шив-ниці, а замкнувши за собою двері, сів на поліно та понав в важку задуму. Зачав думати про свою бідну матір, чи жис вона, що робить і чи не гризе ся ним. Занюхавши запах зуши, яку варено на вечеру, а яка на одного жовніра не могла більше виносити як одного цента, удав ся він до кухні, набрав „шайку” сеї зуши а вдавши ся з нею знов

до своєї кривки, зачав смачно пити, бо був дуже голодний.

Тимчасом в касарні закріплено його не-присутність і капраль Шокалюк післав жовпірів шукати за ним. По довгім гляданю зайшли вони вкінці до нивниці, де застали Кречуна. Він скорчивши ся, сидів на поліні, держачи на колінах порожню „шайку”. Забрали його з великою парадю та повели перед капрала.

Сей потряс його „по самбірськи”, вибив порядно по ниці і казав йти спати. До рапорту однак не брав, бо бояв ся сам о себе і через се бідний Кречун не осягнув своєї цілі.

Відтєнер відносини його місто полішити ся, погіршили ся значно. Зачали ся нові переслідування, побої і знущання. А він бідний терпів та зносив все без слова скарги. Став ще більше мовчазним та задумчивим.

З його невдалої утечі сьміяли ся товариші, а се справляло йому ще більший біль. Його огорнула прямо розпука.

— Брате, — говорив нераз до Веклича — не можу дальше терпіти... Я досить твердий, видиш самий, але се вже понад мої сили. Здає ся, що не дочекаю відбутти сеї нещасної військової служби... Але мати, мати бідна...

Однак ані Веклич, ані ніхто не знав, що він задумав, бо перед ніким з нічим не звірював ся, боячи ся, щоби його не зраджено.

В його душі повстала чорна гадка. Він задумав позбавити себе життя, щоб в сей спосіб вирвати ся раз на все з сего страшного пекла. А ма-

рево смерти переслідувало його серед таких гадок і здаєть ся ходило за ним крок в крок.

Одного вечера, коли саржі „від дня” пішли до вечірнього рапорту, він вирвав ся на касарняне подвірє. Зі шнурком в руках, якого уживає ся до чищення кріса біг прямо до високого руштованя, що служило до військових гімнастичних вправ. Виліз по щелях на гору, перехрестив ся, заложив шнурок на шию і — повис в повітрі. Але що шнурок в него був старий, тому під тигаром тіла урвав ся і він внав на землю, при чім пезначно потовк ся. Почав стогнати.

Вертаючий до дому жовнір з іншої компанії почув на подвірю якась стогнанє, а прийшовши на місце і побачивши, що стало ся, забрав Кречуна зі шнурком на шиї і запровадив до його компанії, передаючи в руки фельдвєбля Патковського. Сей на привитанє почастував його сильним ударенєм в лице раз і другий. Опісля прикликав зі сїний повнячого службу фрайтра, щоб був сьвідком зізнань Кречуна. Підніс в гору руку готовий кожного разу вдарити нею Кречуна, наколи сей хотїв би зізнавати не по думці фельдвєбля. Тепер почав виниговати Кречуна о причину сего кроку, кричачи заєдно йому над ухом: „Правда, кажи, що то через дївчину!... То ти цїсарський жовнір?”... Кречун, мучений довгими вивідами, та боячи ся нових ударів, кивнув головою. Сего лише хотїв фельдвєбель. Ще раз спочила його рука на лиці Кречуна, давши знак фрайтрови, щоб вийшов. Є се залюбки практикований при війску спосіб, щоб бути певним, що жовнір не зможе опісля покли-

кувати ся та оправдувати свій поступок лихим обходженням зі сторони саржів. Вмавляє ся в него, щоб він зізнав, що то через дівчину, опісля найде ся все під рікою свідок і справа скінчена.

Фельдвебель осягнувши своє, став для Кречуна якоесь дуже ввічливий. Витягнув зі шафки флящину „шабасівки“, що то йому жиди з його компанії дарували, напивав та частував не дійшлого самовбийцю, а опісля дав на закуску кусник якоїсь сухої булки.

Кречун переляканий, боячи ся якого підступу, збороняв ся прийняти зразу горівку, та коли побачив, що фельдвебель не жартує, згодив ся та захриплим з причини стиснення шнурком горла голосом дякував за все. Він не міг зійти з дива, що то ся такого стало. Скорше був би повірив, що світ завтра завалить ся, як в се, що фельдвебель схоче з ним, бідним простим жовніром не то говорити, але ще й частувати.

Пізно в ночі вийшов він з канцелярії фельдвебля до свого „цугу“, що находив ся зараз в сіннім коритарі. Упоєний горівкою та подіями дня, заснув смачно.

11. Доля Кречуна.

Десь по Великодни розпустили „більдунгешколу“, бо скінчив ся власне її курс. До сеї школи учащає через близько пять місяців 64 жовнірів з цілого полку (то є по 4-ох з кожної компанії). Сих жовнірів вибирають зараз по першим військовим вишколеню, де вони під проводом осібних

офіцерів і старших підофіцерів учать ся воєнного ремесла і їх по скінченю школи іменує ся підофіцерами. Вони опісля відходять до своїх компаній, звідки зістали післані. Командантом такої школи буває звичайно один зі старших капітанів, що був хоть раз в війні. Нашим командантом був капітан Генріх Тріхтель. Він походив зі Снятина, де його батько мав колісь бровар. Був се поважний, високого росту мущина; чоловік незвичайно строгий, службовий, але притім справедливий і людяний. По українськи говорив так плавно, як родовитий Українець. Він то вноював в своїх молодих жовнірів, щоб опісля, коли повернуть зі школи і зістануть саржами, не збиткували ся непотрібно над людьми та не переслідували їх невинно, бо се відбирає такому переслідуваному та битому охоту до сновнюваня військової служби, яку на него накладають державні закони та опоганює військовий стан.

Між иншими вийшов і я з сеї школи і ставши іменованій капралем, зістав приділений до сего цугу, в яким власне находив ся нещасний Кречун.

Зрівнавши ся що до саржі враз з Шокалюком, уважав я, щоб не діяла ся така нелюдська кривда як понердно. Так Шокалюк, як і „пан фрайтер” Полянський не могли зразу ніяк до сего навикнути але поволі прийшли до рівноваги і зі всім погодили ся. Я запримітив, що Кречун став поряднішим, більше на все зважав і наколиб так через цілий час не були на него галюкали, не збиткували ся над ним, він був би зовсім порядним та статочним жовніром.

Одно, що я у Кречуна доглянув, то значну утрату здоров'я. Коли прийшов до війська, був гарним здоровим хлопцем, а тепер почав тратити силу і чимраз більше мариїти. Безнастанні змуцани над ним та тяжка робота, до якої його засудо заставляли причинила ся до сего, а решту зробила відомість о смерті своєї дорогої матери, яка в тім часі померла. Він не міг навіть бути на її похороні та повертати на вічну дорогу.

Раз якось, користаючи з вільного часу навязав я з Кречуном живійшу розмову, щоб дізнати ся деяких подробиць з його життя та почути з його власних уст о його військових гараздах.

Зразу говорив не дуже радо, бо не хотів вірити, щоб хто з саржів відносив ся до него щиро, але побачивши, що я не маю ніяких злих намірів осмілюв ся і між иншим оповів зі свого життя се, про що я вже на самім вступі сего оповідання згадав.

Колн я згадав про військову службу, Кречун так промовив:

— За що мене пан капраль Шокалюк і пан фрайтер Полянський так нелюбили і вічно били, я сам не знаю. Я їм нічогоїсьнько злого ніколи не зробив, а все сповнював їх розкази як найліпше. Завзяли ся на мене, тай годі. Кілько то я набрав ся бійки, лиш один Бог і я знаю. І за що? Таж вони такі Русини як і я. Мене ніколи ще не боїли зуби, а тепер і зуби болять і в голові часто шумить. Правда, я не вмю по німецьки та може де що не порозумію, але чи се моя вина? Таж сего язика ніколи перед тим не чув, бо і де мені було

чути. Я військову службу любив, але бодай ніхто з добрих людей не дочекав так служити як я.

— Може тепер буде хоть ліпше — перервав я йому.

— Де там, — сказав Кречун, махнувши рукою. — Бідному все вітер в очи. Так і мені гаразду вже, здає ся, не буде. От дивіть ся, пане капраль. Інші відбудуть свою службу, вернуть здорові на свої газдівства, що їм батьки полишали, подружать ся і будуть спокійно жити. А я? Коли не згину, верну та назад до служби. Нікого в мене вже нема, бо навіть матір мою поховали добрі люди. Таке то...

Я спостеріг в його очах слези.

Незадовго на другім році моєї служби перенесли мене до кадри 24-го полку піхоти за військового писаря і там я вже остав до кінця третього року. Яка доля стрінула Кречуна, не знаю. Здає ся, що зі зломаним житєм і з утраченим з руки злих людей здоровлєм вернув там, де згадував.

А капраль Шокалюк? Сей став залізничним слугою-„шибером”. Чи Бог буде йому благословити?

Занінченє.

Читаючи се оповіданє, ніхто не схоче дати віри, щоб таке могло діяти ся при цісарсько-королівськім війську і то ще перед так недавнім часом, бо заледви перед 20 роками.

Та се все дійсна правда, на яку я, служачи сам при війську, дивив ся власніми очима. На

доказ сего подаю навіть імена генералів, офіцирів і підофіцирів, що тоді служили. Деякі з них може тепер на полі борби стоять з оружжем проти ворога, де і мені треба було йти, коли судьба не загнала би мене до Америки, деякі може повмирали перед- тим, а інших може вбив лютий ворог і їх приси- лано спрою землею серед чужого краю. А може і в Америці або Канаді найде ся хто, що тоді від- бував свою війскову службу і пригадає собі не одно з сего оповіданя, яке я від довгих вже літ вибрав ся написати.

В кождім разі кидає воно чорну пляму на невідраді війскові відносини, серед яких прихо- дилось, а може і тепер приходить ся, відбувати службу для держави, давати податок крові, за який ось так плачено. Неменьше кидає воно тем- не світло і на сих, що хоть самі Русинами, вмі- ють над своїми рідним братом так знущати ся для сего тільки, що він бідний і тернеливий. По- гань. А могло б бути чейже людьми.

Се тільки образець одного малого відділу, кількох людей. А кілько то подібного по інших руських полках, кілько мук і терніня, сего годі описати.

Антін Кічак.

ШИРШИЙ КОМІТЕТ.

(Оповіданє з русько-американського життя).

Штіф Трембулька вдарив здоровезно три рази довбенькою об стіл. Се був знак, що розпочав ся мітінг, який він власне ині „зігнав”. Присутні на галі поветавали, як наказували постанови товариства, а за третім ударенєм назад посідали.

Може дехто цікавий знати, хто то був, сей Штіф Трембулька. Тож ми перервемо на хвилину властиве оповіданє, а скажемо дещо коротенько про його особу.

Штіф Трембулька був собі звичайним чоловіком; відзначав ся від других хиба лише незвичайною силою, яка мостила йому дорогу в сїм туземнім житю та приносила більше хісна і слави, як неодному фаховому „шикобийникови”. Сьвіт вже якось так уладжений, що перед силою кожний має страх. Робив він в корковни, хоть йому радше винадало робити в якій зелізній фабриці. От призначенє не кожного однакове. Нераз бувало як вдарить кулаком об коркову дошку, то вам підскочить аж під стелю.

Та про його „коркові” вправи наші люди не

много знали. Аж раз якось склала ся подія, яка принесла Трембульці славу та розголос і в нашім глухім куті.

А було воно так: Запросили раз Штіфа в куми. Як то вже на хрестинах чи весілях буває, люди підхмеливши собі, зачинають розмову на всякі теми. Особливо дуже любують ся в „політці“, на якій, правду сказавши, мало розуміють ся, а яка майже все кінчить ся бійкою. Звідси й пішла поговорка, що де на якій забаві пічнеть ся „політика“, то сейчас треба втікати. І щасливий, хто дасть ногам знати.

Ось і на сих хрестинах прийшло поволи до „політики“. Та в Штіфа була своя питома „політика“. Щось йому не подобало ся і давай сперечатися. Та були такі вперті, що не хотіли ніяк уступити, а деякі відважніші грозили навіть кулаком. Се так розгнівало Штіфа, що став викидати без розбору всіх, куди пошало, одних вікном, других дверми. Не пощадив навіть кума газдині газдині. За хвилю лишив ся в хаті сам з недавно охрещеною дитиною. Донерва коли всі його перепросили і пристали на його „політику“, впустив їх до хати, дозволивши сям робом докінчити перервану забаву.

Про сю подію пішла вмиль поголоска між нашими людьми і коли прийшов річний місцевого товариства, офірували йому почесне місце. Вибрано його дверником і в сей спосіб ввійшов він в склад уряду, о яким давно вже мріяв.

На сям уряді оказав ся Штіф Трембулька дуже ревним. За найменьшу „субординацію“ ви-

кидав а зглядно виносив на приказ предсідателя кожного, хоть би і найсильнішого „хлопа”. Тому члени не забирали голосу в справах „інформальних” і не подавали ніяких „ілянів”, боячи ся, щоб на їх обвинвці не спочила тяжка рука шановного дверника. Настав в товаристві супокій і се було одинокою заслугою Штіфа.

На сьвітї все поступає, тому і наш Штіф неміг лишити ся вічно дверником. Вибувши бездоганно три „каденції”, зістав вибраний на річнім мітінгу предсідателем. Хоть старав ся він о се власними силами і фондами, ходив, просив, намовляв, фундував, словом агітував немов кандидат на президента Злучених Держав — але своє осягнув. Став головою товариства.

Джан Слимачок зробив тоді гарну довбенюку (ознака власти предсідателя), „поварнішував”, обвязав синьожовтою лентою і вручив її в дарі Штіфови, який сим так втішив ся, що поставив кек пива і кілька батлів віски. За сї гроші купив би що найменше двацять таких довбенюк.

Такий то був Штіф Трембулька.

Але вертаймо до властивого оповіданя.

За столом на передї галї засїв шановний уряд: по середній предсідатель, побіч него один член, який виборов собі право засідати на кождім мітінгу між урядом. Він учащав найточніше на мітінги. При однім кінци стола сидів секретар; він, не маючи олівця ні паперу, якого зрештою ніколи майже не уживав, бубнив пальцями об стіл. При другім кінци засїв касієр, який не вмюючи писати ні читати, мав при боці всегда „письмен-

зійшли ся, щоб порадити ся, як би направити нашу порожню касу, бо і вона невдовзі заслабне, а тоді — гуд бай!... Моя гадка є така, щоб устроїти пікнік. На сім пікніку має бути своя бара, бо вона лише одна принесе дохід. Маємо підшпирати чужі бари, підшпираймо свою, як звісно — свій до свого... Давати малі склянки, не доливати, то якось воно буде. А щоб більше „штофу” минуло ся, запросім наших сусідів Поляків, бо вони до питя рівнож майстри. Я думаю запросити канонірів Бартоша Гловацького і Кракусів Косцюшки. Коли ся „браць” явить ся зі своїми прапорами і в уніформі, не платить ніякого вступу. Ми собі відобемо се на „дрінках”. А з нас кождий мусить взяти примусово 10 тікетів, най собі робить з ними що хоче. Се все мусимо нині ухвалити, бо сего ми зійшли ся, а крім сего вибрати широкий комітет і то як найширший. Я скінчив, а ви ухвалюйте.

Ухвалено пікнік, свою бару і запросити оба польські війскові товариства. Лише над сими десять примусовими тікетами, які кождий член мусів взяти, вивязала ся горяча дискусія, особливо, коли встав Гнат Пирконосій, попросив о голос і так і відозвав ся:

— Чи наше товариство є на то, щоби собі взаїмно помагати, чи на се, щоби робити на шкоду членам. То має бути товариство?!... Ганьба вам!... Робота йде зле, декотрий не має дітям на молоко, родина в краю вмирає з нужди від московського наїзду, а вам пікніку захочує ся, та ще до того аж по десять тікетів. То ви живете в Америці, в вільнім краю? І комуж прийде з сего

користь? Гроші заберуть Жиди та Айриші за напої, а Італіяни за банду. Нам прийде до каси яких десять до п'ятнадцять доларів, а о кілька кождий з нас збідніє, тратячи гроші на тікети та на попіране свої бари... Ліпше вже зложім єї гроші добровільно, то меньше на кожного випадє і буде більша користь.

На галі заворушило ся. Предсідатель загрозив Перконосому викиненєм з галі, коли буде робити „бунтацію”. Одні були за сим, щоби брати по десять тікетів, другі по вісім, инші по шість аж вкінци по довгих нарадах ухвалєно, що кождий мусить взяти по 5 тікетів, а кромі сєго кождий, який не буде на пікніку в параді з „беджом”, заплатить доляра кари.

Тєпер приступлєно до вибору ширшого комітєту. Була вже пізна ніч і члєни без надуми вибирали „одноголєсно” кождого, кого лише другі предкладали, а навіть таких, які не були присутні на мітінгу. До занятя ся походом і всего, що до сєго потрібно вибрано чотирох, до згоджєня місця на пікнік двох, до замовлєня банди двох, до тікетів двох, до пильнованя входу на пікнік чотирох, до замовлєня і приставлєня напоїв двох, дванайцятєох на барєндрів і одного фльор-менаджєра. Так повстав ширший комітєт, зложєний з 29 члєнів.

Вже пізно по півночи скінчив ся мітінг. Члєни одні пішли домів, другі жє розбрили ся по сальонах, щоб кінчити наради та вєсти дальші вільніші вже дискусії. При чарці настали суперечки,

опісля сварки, а з сего всего повстало три зовсім ворожі собі партії.

*

*

*

Прийшов вранці день піквіку. На дворі естранна сценка.

Коло галі на улиці стоять члени кожний з „беджом” на грудях, а з американською хоруговкою в руках: уставили ся в двійках. На переді стояв хорунжий з прапором і шаповиий уряд, капітан же з боку. На самім чолі походу уставила ся банда. Були се Італійці веумін з Жидами. Одні з них не досить, що мав грубий живіт, та ще висадив на него величезний оубон. Він заєдно обтирав хустиною з лица та з грубого карку піт та обганяв влізліві мухи. Цілу сю „параду” обстунила дівтора та товн цікавих. Вже стояли більше як Годину на жаркім сонці, бо все чогось не доставало. Члени ненюкоїшсь і почали одні по другім втікати до садьонів, як худоба від мух з пасовиска, щоб там прохолодити ся. На улиці лишив ся вже лише капітан і хорунжий та банда.

З тяжкою бідою вдало ся скликати їх знов до Куни, але не одні з них холодячи ся, підхмелив собі такої добре і почав підтанцьовувати, вимахуючи хоруговкою.

Вкінці дано знак до походу, але комусь майнула в голові гадка заштати, чи є „шерміт” (поліційний дозвіл) на параду. Оказало ся, що такого дозволу не було, позаяк ніхто о него не старав ся. З двох вибраних до сего з ширного комітету одні був „бізнесменом” і немав часу за-

нимати ся якимись дозволами, а другий не знав, як до сего забрати ся. Якось дало ся скоро вишукати вилитову людину з поза ширшого комітету і то чужинця, а сей доперва постарав ся о потрібний дозвіл. Тепер рушив похід далше.

По годиннім „марчу“ добили ся врешті до парку, де власне мав бути сей пікнік. Тут показало ся знов, що замовляючі не згадували нічого про наркову галю на танці і її застано замкненою. Післано за властителем, заплачено осібно і так доперва відчинено галю.

Все кинуло ся до галі і розпочав ся завзятий танець. Фльор-менаджер не вишивав ніколи свиставки з губи, а все давав нею музичі знак, щоб грала. Якийсь пал онанував всіх. Гуляв кождий, вмів чи ні. І один хіба фльор-менаджер з цілого ширшого комітету сновняв свою задачу найсо-віснійше.

Та знов пове нещастє. Не доставлено напоїв. Ширший комітет, який замовляв, сказав що дасть знати, де доставити, але сего не зробив. Пішли в рух телефони, післанці і все полагождено.

Зачала ся найважнійша часть пікніку. Кождий чув обовязок поширати „свою“ бару, не зважаючи на се, хто його підобре, коли з надмірного підширня звалить ся з ніг. Бартендри і вейтри ціли серед тяжкої праці пашовинованя жаждучих.

Смеркло ся вже коли „нарокували“ каноніри Бартона і Крауен Косцюнгли зі своїми „штандарми“ і в повнім військовім уніформі.

Радости не було кінца. Зачали ся привитаня

гості, промови, тоасти, сьїви і жите поплило пниим руслом. Чарка взяла верх.

Звісно по радості наступає смуток. Так і тут. На чергу прийшла „полїтика”. А нема нічого страшнїйшого, як полїтика при чарці. Се так як порох при тлїючїм. Бартоші мали щось давно на пеньку з Кракусами і чекали лише нагоди, щоб разом зійти ся. Тепер вона прийшла. Зачали ся бити між собою, в се вмїшали ся наші і так на-стала загальна борба. Жінки і діти счинили крик не до описаня, а Бартоші і Косцюшки в сумїш з нашими обкладають себе взаїмно. Слабші Бартоші кинули ся на високий паркан, хочачи в сей спосіб уникнути „поражкї”, а Кракуси з нашими стягали кого вдало ся на сей бік, змушуючи до бою.

Прибула поліція зі своїми гостинними „патрольками”, забираючи воюючих в неутральній державі на нічліг з побоевища.

В парку по сїй сторонї паркана найдено 3 шаблі, 5 шапок і рукав з генерала Бартошів, він же сам, коби здоров, опинив ся на другім боці.

Много з войовничих „браці”, а між тими і наші сердеги заплатили за своє добре серце по пять і по десять долярів кари, а каса з нікніку принесла товариству 20 долярів „чистого” доходу.

Олекса Стороженко.

Лучше нехай буде злий, ніж дурний.

(Приказка).

У батька та в матері була одним одна дочка. Старі дуже любили свою дитину, годили їй як болячці печеній, та й розбалували!) так, що вона орудувала батьком та матір'ю неначе наймитами: що схотіла, те й робила. Сусіди й родичі, гляючи на неї, як вона вередує²), було й кажуть:

— Постривай лишень, Хвесько (так звали дівчину), як одружиш ся, то вже тоді не будеш оттак верховодить: чоловік не буде тобі потурать³), як дурний батько та божевільна мати.

А вона слухає та сьмієть ся.

— Не бійтесь, — каже, — я вийду заміж за дурня, та й буду робить що схочу, як і теперечки.

— Оттаке вигадай! — одказують їй: — як таки можна з дурнем одружитись!... Од дурня, кажуть люде, як од ледачого чоловіка, поли вріж!

— Ет, — каже, — не треба мені того розумного, я й сама розумна, аби тільки мене слухав.

Сватали Хвеську й хороші люде, так не пішла, все дурня собі шукала, — та й знайшла такого, що здаєть ся дурнішого і на всьому світі не знайти. Хвеськом прозивав ся. Батько й мати почали були її відмовляти, так і слухать не схотіла:

— Не вам — каже — з ним жити, а мені!

її порізав на шматочки, та гарненько намочив у ночовках?), то-б я тобі борщику зварила.

На другий день пішла Хвеська у поле, а Хвеська знов післала до батька, щоб чого небудь попросив. Прийшов Хвесько до батька та й просить, як йому казано.

— Добре, — каже батько, — візьми-ж отсей жупанок, він ще новенький, то згодить ся.

Приніс Хвесько жупанок до дому, порізав на шматки, та й намочив у ночовках. Вернулась з поля Хвеська, пита: що батько дав, — а він і показує в ночовках порізаний жупанок, та ще й скалить ся до неї, думає собі: „от Хвеська по головці його погладить за те, що так саме зробив, як вона йому казала”.

— Що се ти, дурню, наробив! — скрикнула Хвеська: — на що ти порізав жупанок? хиба се баранина?... Ти-б, дурний, гарненько його згорнув, та й повісив на жертці, а в неділю одяг ся-б та пішов до церкви.

З перегодом знов посила свого Хвеська попросить чого небудь у батька. Прийшов Хвесько, просить.

— Добре, — каже батько: — нате-ж вам наймичку; теперечки робоча пора, то вона стане вам у великій пригоді.

Привів Хвесько наймичку до дому. Тільки увійшли в хату, а він до неї, та й пха до жертки. Та від його, а він її цупить за коси, щоб повісити на жертку; так наймичка вхопила товкач, та тим товкачем по пиці його раз і вдруге; вирвалась і втікла. Вернулась Хвеська, спитала, що батько дав, а Хвесько каже:

— Наймичку дав! та як став я її вішати на жертку, так вона, гладка, усю пику мені товкачем побила, та й втікла.

— Дурний, — каже Хвеська: — се мені батько на підмогу дав наймичку; ти-б її посадив, та почаствував горілочкою.

На другий день знов посила вона Хвеська до батька, щоб дав чим небудь поперевозить копи, що

Ну, як одружилась Хвеська з Хвеськом, батько збудував їм особливу⁴) хату і наділив худобою. Господарює Хвеська, у всьому перед веде, а Хвесько слуха її й поважа, неначе жінка чоловіка. Так зате-ж нічогосінько і не робить, бо й робить не вміє: стане косить — косу поламає, візьметь ся за серп — руки собі поріже. Було Хвеська одна і в поле ходить, а свого Хвеська, неначе хлопятко, zostавляла двору стерегти; так і господи-ж не встереже: тільки Хвеська з двору, так він і вклав ся спати; вернеть ся небога, стане оглядувать господарство, то або волів вкрали, або діловання⁵) порозносили. Як вже сердешна не працювала, як не побивалась, а ніяк одна не встереже худоби і не придбає, щоб було чим одягти себе й свого дурня, та ще й нагодувать, бо й здорово тріскав. Так отто й року не прожили, як знищились і обіднілі, так що часом і шматка хліба нема, і хата зробилась обіхідчата⁶). Терпить сердешна Хвеська; де-коли нищечком собі поплаче, а від людей ховаєть ся з своїм горем: ніхто як сама-ж собі наробила; бачили очи, що купували, їжте-ж, хоч повилазьте!

Раз пішла Хвеська в поле жати, а Хвеська пішла до батька.

— Піди лишень, — каже, — та попроси, щоб хоч чого небудь дали, то дали.

Прийшов Хвесько до батька, та й каже, як звеліла йому Хвеська. А вже він такий був покірний та слухняний, — щоб бому жінка не звеліла, чи воно до ладу чи ні, то так саме й зробить.

— Добре, — каже батько, — сьогодні зарізали ягнятко, так от вам стегно баранинки.

Приніс Хвесько до дому ту баранину, та й кинув її на долівці в снігах, а собаки донюхались та й з'їли. Вернулась Хвеська, пита:

— А що батько нам дав?

— Дав, одказує Хвесько, — баранини, так я її сховав на долівці в снігах, а бісові собаки і згамкали.

— Дурний! хиба-ж так ховають баранину!... ти-б

понажинала. Пішов Хвесько до батька, а той і дав йому кобилу. Привів Хвесько ту кобилу, зараз її в хату, завів за стіл, та знявши з полиці пляшку з горілкою, і частує. Кобила знай задира до гори голову, а він кланяєть ся та просить; далі здалось йому, що вона соромить ся, — от він чарку їй в зуби, а кобила як учистить його задом, і стіл поламала і горшки побила; та вже якось ударилась головою об двері, так вони відчинились, от вона і втікла. Вернулась Хвеська до дому.

— Хто се, — спитала, — такий гармідер наробив?...

— Та се-ж, — одказує Хвесько, — та бісова кобила, що батько тобі дав. Став її як добру частувать, а вона гладка як садоне мені у груди, так я аж під лавою опинивсь.

— Як бачу, — каже Хвеська, — правду люди кажуть: вчений дурень ще дурнійший од невченого!

Не стала вже Хвеська його посилать; як чого треба, то сама піде, а він сидить собі в хаті та тільки лопа⁸). На заговіні пішла Хвеська до батька, і Хвеська з собою узяла.

— Тільки, — каже йому, — гляди мені, як будем обідать, то ти ні до чого не доторкуйся, а то як станеш тріскать, то все порозливаєш і поперевертуєш; після обід я сама тебе нагодою.

Прийшли до батька, стали обідать. Голодний Хвесько ні до чого не доторкуєть ся, тільки дивить ся, та слинку ковта. Після обід понаходили сусіди, родичі. Хвеська забалакалась із ними та й забула про свого дурня, а далі з ними пішла погулять, і вернулась вже пізно у вечері. Тільки в хату, а голодний Хвесько до неї:

— Їсти хочу!

Хвеська до печі, витягла макітру з варениками, зняла з полиці глек⁹) із сметаною і поставила перед Хвеськом. А він ухопив обома руками вареник, та й шурхнув у глек із сметаною; тягне назад, так ніяк не

вийме рук. Носить ся по хатї сердешній з тим глеком, та хлипа.

— Піди, — каже Хвеська, на двір та розбий глек об кілок.

Вийшов Хвесько на двір, а тут біля тину стоїть батько; а він його хряп по голові, той так і генувсь об землю. Повибігали з хати: до батька, а він як неживий.

— Що се ти, дурню наробив! — скрикнула Хвеська на Хвеська: — замість об кілок, розбив глек об батькову голову?

— Так, так, — одказує Хвесько: — я й бачив, що батько, та думав, що то кілок, та й вдарив!

— Іди-ж собі к бісовій матері, — grimнула Хвеська: — цур тобі, пек тобі! Не хочу я з тобою ні жити, ні дивить ся на тебе. Теперечки й сама дурна бачу, що люде правду кажуть: „Лучше нехай буде злий, ніж дурний!”

1) Розбалувати—розпустити, розпестити. 2) Вередувати—перебирати, химерити. 3) Потурати—поблажати, уступати. 4) Особливий—особний, окремиий. 5) Діловання—паркан, частокіл. 6) Обхідчастий—неогороджений. 7) Ночовки—коритце, нецьки. 8) Лопати—їсти, жерти. 9) Глек—дзбан.

НОВІ КНИЖКИ!

ДО НАБУТЯ В КНИГАРНІ
„СВОБОДИ” :

1) Гетьман Мазепа	25
2) Людоїди	25
3) Вільний чоловік	40
4) Історія України Руси	40
5) Розбійник Кармелюк в IV.
частях	\$1.60
6) Козацька пімста	30
7) Про полові справи	30
8) Українсько-англійський сло-
вар	2.00
9) Народні казки Вол. Гнатюка	1.00
10) Вибір поезій Ів. Франка...	35
11) Оповідане з військового жи-
тя і інші	15
12) Починок	15

Замовлення посилати на адресу:

„S V O B O D A”,

83 Grand Street, Jersey City, N. J.